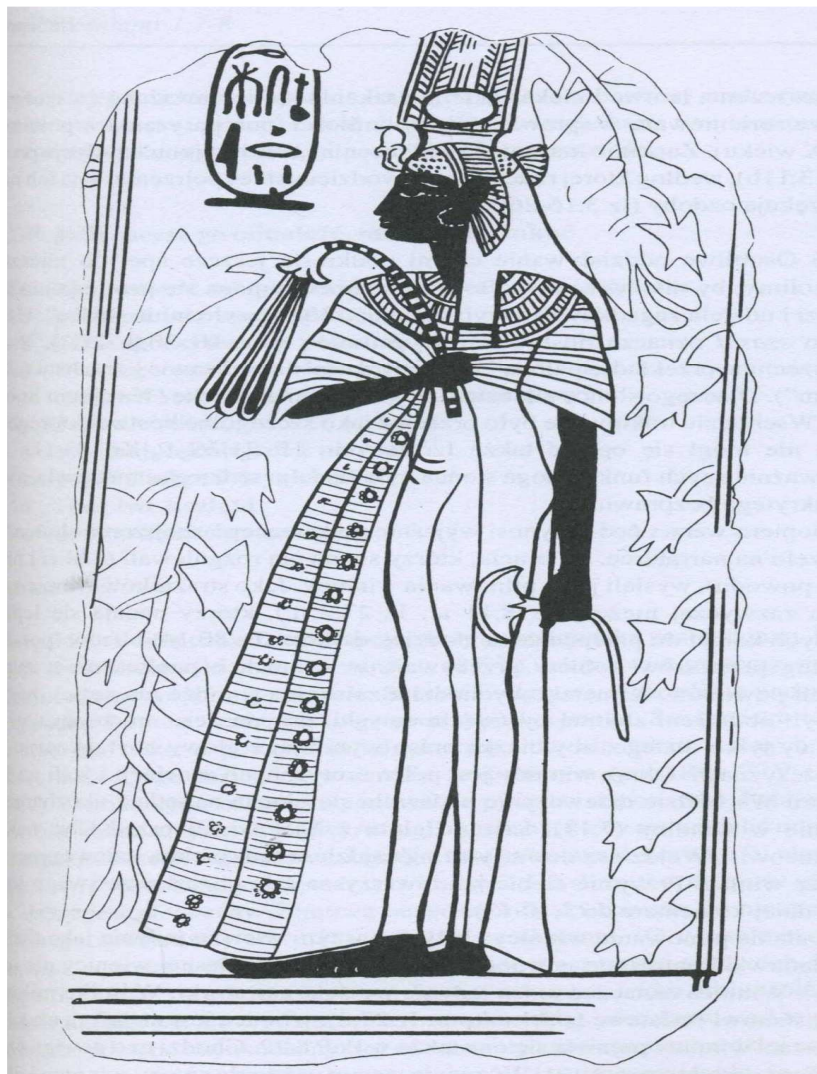

**PIEŚŃ NAD PIEŚNIAMI W KONTEKŚCIE
PIŚMIENICTWA EGIPSKIEGO I MEZOPOTAMSKIEGO
– TEKSTY ŹRÓDŁOWE**

**MATERIAŁY DO KONFERENCJI:
„INTERPRETACJA PISMA ŚWIĘTEGO”
PT. PIEŚŃ NAD PIEŚNIAMI – OREDZIE, INTERPRETACJA, RECEPCJA**

Przeobrażona królowa Ahmes Nefertari przedstawiana jest z reguły
w kolorze czarnym.

**KOŁO NAUKOWE STUDENTÓW BIBLISTYKI
NA UNIWERSYTECIE KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO
WARSZAWA 21 MAJA 2008**

Pieśń nad pieśniami będąc utworem oryginalnym, zawiera jednak elementy wspólne z innymi utworami literackimi pochodzącymi z tego okresu lub starszymi. Nie pojawiła się ona bowiem w próżni, ale wyrosła w określonym środowisku kulturowym, na które wpływ wywierały literatura i sztuka Egiptu i Mezopotamii. Jej autorzy czerpali z powszechnie znanych wątków, twórczo je przepracowując i wykorzystując do przekazania własnych idei. Ich znajomość i zrozumienie pozwala lepiej odczytywać znaczenie tekstu pieśni nad pieśniami, jako że musimy mieć świadomość, że poszczególne obrazy nie muszą znaczyć dla nas tego samego, co dla starożytnych (por. lis, który dla współczesnych jest symbolem przebiegłości i sprytu, a dla starożytnych Egipcjan uosabiał kochanka, uwodziciela).

Naszym zamiarem jest zestawienie kilku starożytnych tekstów z Pieśnią nad pieśniami, tak aby dać ogólne pojęcie o tym, na czym owo podobieństwo motywów polegało i jakie są różnice pomiędzy tymi utworami.

- Jako pierwszy zostanie przedstawiony sposób mówienia popularny w liryce miłosnej zwany opisem postaci.

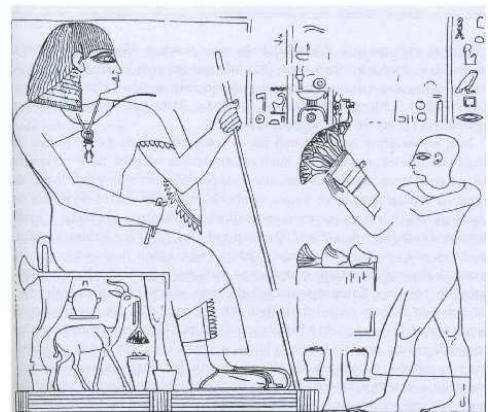
STAROEGIPSKI POEMAT MIŁOSNY, XII w przed Chr.¹

“Siostra nie mająca równych sobie,
piękniejsza niż każda (inna),
popatrz ona jest jak gwiazda noworoczna,
wschodząca na początku dobrego roku.
Jest cudowna w swoim blasku, jej skóra
promienieje.
Piękne są jej oczy gdy rzucają spojrzenie.
Słodkie są jej usta gdy rozmawia.
Żadne słowo (pochwały) nie byłyby
zbyteczne.
Jej szyja jest smukła, błyszczące są
brodawki jej piersi,
Jej włosy są prawdziwym szafirem, jej
ramiona są cenniejsze od złota, jej palce są
jak kwiaty lotosu.

TEKST Z CZASÓW XV DYNASTII (712-664 przed Chr.)²

Słodka, słodka w miłości kapłanka Hathor,
Mutirdis.
Słodka, słodka w miłości, mówi król
Mencherpere.
Pani słodczy, mówią mężczyźni.
Władczyni miłości, powiadają kobiety.
Córka królewska, słodka w miłości, jest
najpiękniejszą z kobiet,
Dziewica, jakiej nigdy nie widziano.
Czarniejsze są włosy niż ciemność nocy,
Niż winogrona i figi.
Jej zęby tworzą piękniejszy rząd niż
ziarenka...
Niż (karby krzemienego) noża.
Jej piersi sterczą na jej ciele.

Egipska płaskorzeźba znaleziona w grobowcu Pabasa, w zachodnich Tebach, z około 650 r. przed Chr. Pod krzesłem zmarłego władcy, któremu wręczany jest bukiet kwiatów lotosu, można rozpoznać gazelę z kwiatem lotosu w pysku. Jedząca lotos gazela może symbolizować zmarłego, którego życie ma się okazać zdolne do odrodzenia. Jako że lotos właśnie życie wyobraża.

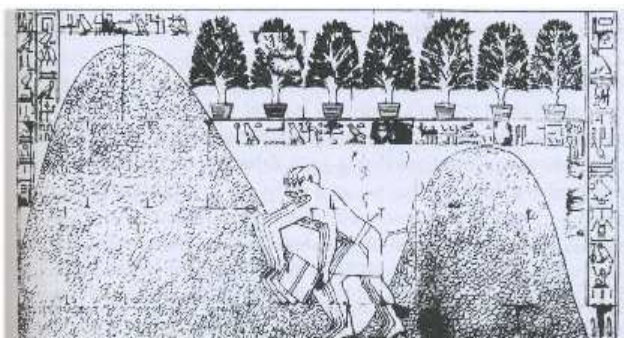
PORÓWNAJ:

PNP 4,1-7

O jak piękna jesteś, przyjaciółko moja, jakże piękna! Oczy twoje jak gołębnice za twoją zasłoną. Włosy twoje jak stado kóz falujące na górach Gileadu. Zęby twoje jak stado owiec strzyżonych, gdy wychodzą z kąpieli: każda z nich ma bliźniaczą, nie brak żadnej. Jak wstążeczka purpury wargi twoje i usta twoje pełne wdzięku. Jak okrawek granatu skroń twoja za twoją zasłoną. Szyja twoja jak wieża Dawida, warownie zbudowana; tysiąc tarcz na niej zawieszono, wszystką broń walecznych. Piersi twoje jak dwoje kozłat, bliźniat gazeli, co pasą się pośród lilii. Nim wiatr wieczorny powieje i znikną cienie, pójdę ku górze mirry, ku pagórkowi kadzidła. Cała piękna jesteś, przyjaciółko moja, i nie ma w tobie skazy.

PNP 7, 2-6

Jak piękne są twoje stopy w sandałach, księżniczko! Linia twoich bioder jak kolia, dzieło rąk mistrza. Łono twoje, czasza okrągła: niechaj nie zbraknie w niej wina korzennego! Brzuch twój jak stos pszenicznego ziarna okolony wiankiem lilii. Piersi twoje jak dwoje kozłat, bliźniat gazeli. Szyja twoja jak wieża ze słońcовой kości. Oczy twoje jak sadzawki w Cheszbonie, u bramy Bat-Rabbim. Nos twój jak baszta Libanu, spoglądająca ku Damazkowi. Głowa twoja *wznosi się* nad tobą jak Karmel, włosy głowy twojej jak Damazkowi. Głowa twoja *wznosi się* nad tobą jak Karmel, włosy głowy twojej jak królewska purpura, splecione w warkocze.

Świątynia grobowa Hatszepsut, ok. 1460 przed Chr.

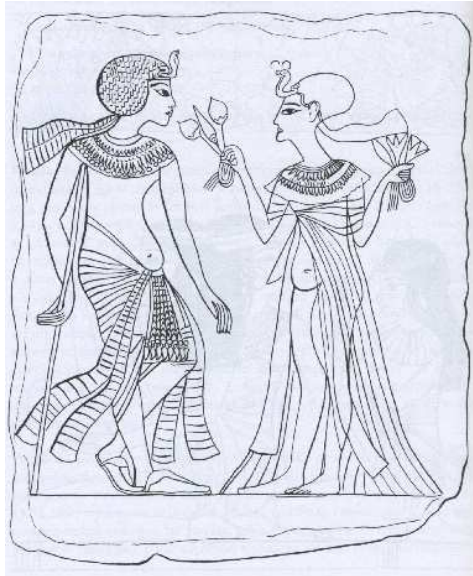
Reliefy w Deir-el-Bahari pokazują, jak się ustala wagę olbrzymich ilości czerwonej mirry. Na znajdującym się obok czterech Egipcjanie odmierzają górę mirry; nad nimi siedem drzewek mirry przeznaczonych dla świątynnego ogrodu. Mirra wywoływała skojarzenia zarówno erotyczne jak i sakralne.

- Podobieństwo motywu można zaobserwować także pomiędzy Pnp 2,6 i 8, 1-3 a utworem zwanym **PRZYSIĘGA KOBIETY**³ zawartym we fragmencie poematu sumeryjskiego zwanym **MIŁOŚĆ**, datowanego na około 2000 lat przed Chr.:

Moja “droga,” moja “droga,” moja “droga,”
Moja “ukochana,” moja “ukochana,” słodczyz matki która ją zrodziła,
Mój soku z winnicy, słodczyz miodu, moje miodopłynne usta (...).
Twoje oczy — ich spojrzenie mnie zachwyca, chodź moja ukochana “siostró”! ...
Twoje usta — ich pocałunek mnie zachwyca, chodź moja ukochana “siostró”!...
Twój wdzięk, “moja siostró”, [są nieodparte]...moja ukochana ...
Ty, Księżniczka ... moja...

“Bracie” otwartej doliny, ...złóż mi przysięgę,
złóż mi przysięgę, że nie [...] (twojej) głowy na obcej kobiecie .
Twoja prawa ręka powinna spoczywać na mej nagości,

Twoja lewa ręka na mojej głowie powinna spoczywać;
 Kiedy zbliżałeś swe usta od moich ust,
 Kiedy chwytając swymi ustami moje wargi,
 Poprzez to złożyłeś mi przysięgę,
 Taka jest "przysięga kobiety," och mój "bracie" o pięknych oczach! ...

PORÓWNAJ

Lewa jego ręka pod głowę moją, a prawica jego obejmuje mnie. **(Pnp 2,6)**

O gdybyś był moim bratem, który ssał pierś mojej matki, spotkawszy na ulicy, ucałowałabym cię, i nikt by mną nie mógł pogardzić. Powiodłabym cię i wprowadziła w dom matki mej, która mię wychowała; napoiłabym cię winem korzennym, moszczem z granatów. Lewa jego ręka pod głowę moją, a prawica jego obejmuje mnie. **(Pnp 8,1-3)**

Malowany relief z Amarna (ok. 1340 r. przed Chr.). Egipska królowa podsuwa pod nos swemu mężowi dwa owoce mandragory i pęk lotosu. Przeźroczyista

szata podkreślająca łono królowej sprawia, iż znaczenie tego gestu jest całkowicie jednoznaczne.

- Motyw ogrodu. Ogród był dla starożytnych tym, czym dla nas park – miejscem odpoczynku i wytchnienia. Była to jedna z większych rozkoszy. Zakładano go, o ile to było możliwe, na wewnętrznym dziedzińcu każdego domostwa. Były one też nieodłącznie związane ze świątyniami. W akadyjskim tłumaczeniu „Poselstwa Ludingir-ra” kobieta jest opisywana jako ogród rozkoszy.

Sumeryjska pieśń Inanny bogini miłości i płodności

Mój brat zaprowadził mnie do ogrodu,
 Dumuzi zaprowadził mnie do ogrodu (...)
 Ukłękłam przy jabłoni, tak jak wypada(...)
 Przed mým śpiewającym bratem,
 Przed panem Dumuzi, który przyszedł do mnie...
 Rozsypałam kwiaty z mego łona
 Położyłam przed nim rośliny
 Rozsypałam przed nim rośliny

Staroegipska pieśń miłosna

Jestem twoją najlepszą siostrą
 Jestem dla ciebie jak kawałek ziemi
 Który obsiałam kwiatami (i)
 Wszelkimi słodko pachnącymi ziołami.
 Słodki jest tam kanał,

Wykopany twoją ręką, byśmy rozkoszowali się wiatrem północy.

Z kairskiej pieśni miłosnej [19–20 dynastia, około 1320–1069 przed Chr.]⁴

(Moja) siostra przyszła, moje serce się raduje, moje ramiona są otwarte, żeby ją objąć.

Moje serce jest tak szczęśliwe w tym miejscu jak ryba w stawie. ...

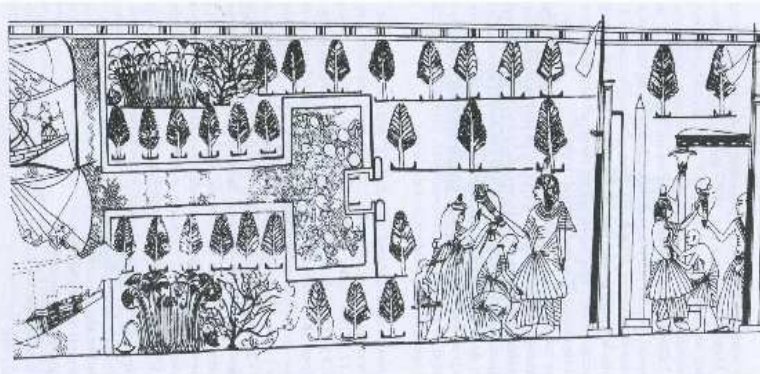
Obejmuje ją: jej ramiona są otwarte...

Całuję ją, jej wargi są rozdzielone – Jestem szczęśliwy bez pomocy piwa.

PORÓWNAJ:

Ogrodem zamkniętym jesteś, siostrze ma, oblubienico, ogrodem zamkniętym, źródłem zapieczętowanym. Pędy twe - granatów gaj, z owocem wybornym kwiaty henny i nardu: nard i szafran, wonna trzcina i cynamon, i wszelkie drzewa żywiczne, mirra i aloes, i wszystkie najprzedniejsze balsamy. Tyś źródłem mego

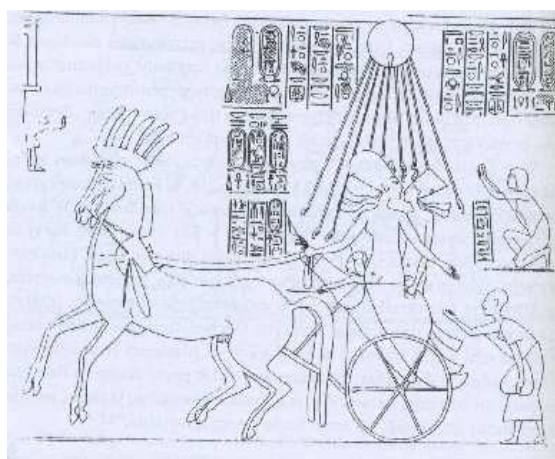
ogrodu, zdrojem wód żywych spływających z Libanu. Powstań, wietrze północny, nadleć, wietrze z południa, wiej poprzez ogród mój, niech popłyną jego wonności! Niech wejdzie miły mój do swego ogrodu i spożywa jego najlepsze owoce! Wchodzę do mego ogrodu, siostrze ma, oblubienico; zbieram mirrę mą z moim balsamem; spożywam plaster z miodem moim; piję wino moje wraz z mlekiem moim. Jedźcież, przyjaciele, pijcie, upajajcie się, najdrożsi! (Pnp 4,12-5,1)

Ogród należący do świątyni Amona w Karnaku. Malowidło z grobu Neferhotepa z zachodnich Teb, ok. 1320 r. przed Chr.

- Motyw ukwieconego łoża – fragment pochodzący ze wspomnianego wcześniej poematu sumeryjskiego **MIŁOŚĆ**⁵

Mój oblubieńcu, pozwól się nam obejmować!
Na kwieciwym łożu daj nam leżeć.!

PORÓWNAJ :

Zaiste piękny jesteś, miły mój, o jakże uroczy!
Łoże nasze z zieleni. (Pnp 1,16)

Relief w grobowcu w Mahu koło Tel-El Amarna ok. 1340 r. przed Chr.
Echnaton i jego małżonka Nefretete z córką w powozie.

- Kolejnym popularnym motywem jest choroba z miłości. Zwiera go papirus Chester Beatty I – z okresu późnego Nowego Państwa, 20 Dynastia, Teby, ok. 1186–1069 przed Chr.⁶

Siedem dni nie widziałem mojej siostry.
Powaliła mnie choroba, (...)
I ledwie czuje moje własne ciało.
Powinni przyjść do mnie lekarze,

Ich lekarstwa nie mogą uspokoić mego serca.
Kapłani nie mają (dobrego) sposobu,
Gdyż moja choroba nie może być zdiagnozowana.

Powiedzcie mi: “Ona jest tutaj!”—a to mnie ożywi.

Jej imię – jest tym, co mnie podniesie.
Przychodzący od niej i śpieszący do niej posłańcy

– są tym, co przywróci życie memu sercu.
Lepsza niż wszystkie lekarstw jest dla mnie moja (siostra);

(...) Jej przyście z zewnątrz jest moim amuletem.

Widzę ją – wtedy stają się silny.

Otwiera swe oczy – moje nogi stają się młode.

Mówi – wtedy stają się silny.

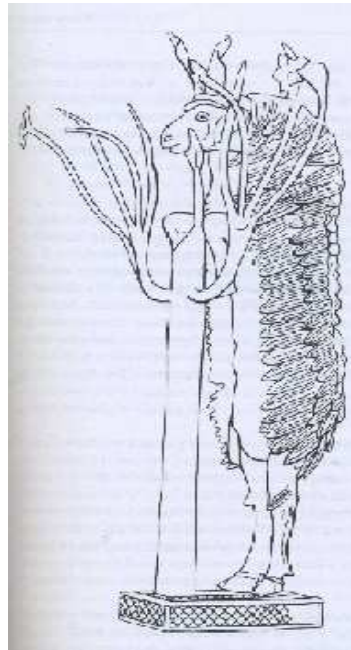
Obejmuję ją – i ona wyprowadza ze mnie chorobę.

Ale ona opuściła mnie na siedem dni.

PORÓWNAJ:

Posilcie mnie plackami z rodzynek,
wzmocnijcie mnie jabłkami, bo chora
jestem z miłości. (Pnp 2,5)

- Tematem, który powraca wielokrotnie w Pieśni nad pieśniami jest gazela, lub kozioł. Poniżej przytoczone zostanie kilka tekstów wraz z ilustracjami pozwalającymi lepiej zrozumieć znaczenie tego symbolu.

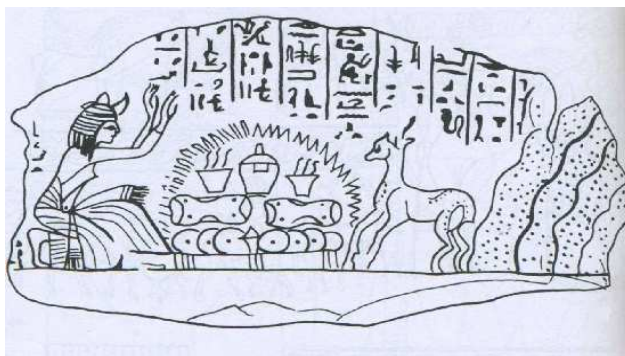

Figurka z Ur, z ok. 2650 roku przed Chr. Wyprostowany kozioł stojący na tylnych nogach, oparty o drzewko różane należy do sfery bogini Innany/Isztar.

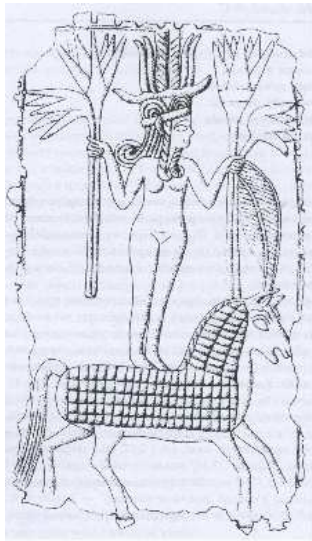
Mój miły jest mój, a ja jestem jego, on stada swe pasie wśród lilii. Nim wiatr wieczorny powieje i znikną cienie, wróć, bądź podobny, mój miły, do gazeli, do młodego jelenia na górach Betel! (Pnp 2,16-17)

Zaklinam was, córki jerozolimskie, na gazele, na łanie pól: Nie budźcie ze snu, nie rozbudzajcie ukochanej, póki nie zechce sama. Cicho! Ukochany mój! Oto on! Oto nadchodzi! Biegnie przez góry, skacze po pagórkach. Umiłowany mój podobny do gazeli, do młodego jelenia. Oto stoi za naszym murem, patrzy przez okno, zagląda przez kraty. (Pnp 2,7-9)

Ach, gdybyś przybył pośpiesznie do ukochanej
Jak gazela, która pędzi po pustkowiu,
Której nogi mkną, której członki są wyczerpane,
W której ciało wkradło się przerażenie (...) **Staroegipska pieśń miłosna (z papyrusu Chester Beatty I)**

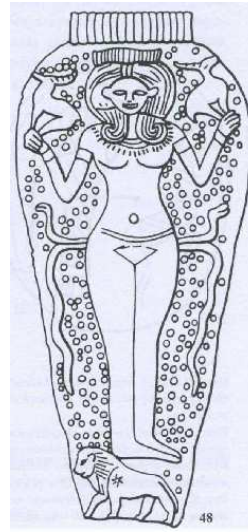

Szkic na skorupie z wapienia z Deir el-Mediny, XIII/XII wiek przed Chr. Anuket bogini z okolic pierwszej katarakty na Nilu wychodzi pod postacią gazeli z okolic Teb. Jej czciciel złożył przed nią stos darów ofiarnych.

Plakietka z Lakisz, XIII/XII w. przed Chr. Naga bogini stojąca na koniu bojowym, w każdej ręce trzyma dwa olbrzymie kwiaty lotosu. O ile lew i bojowy

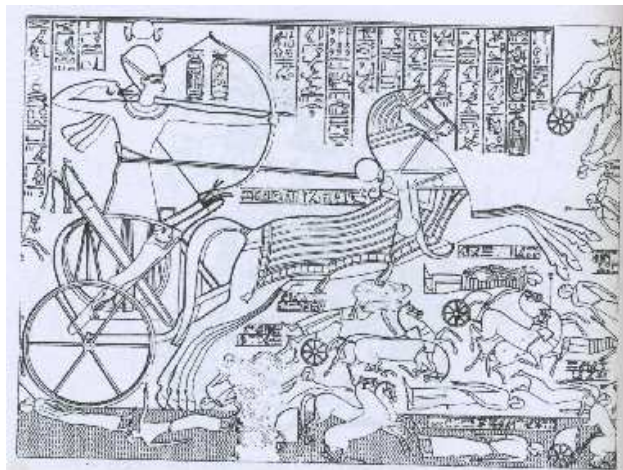
rumak sugerują agresywność jej charakteru, o tyle kwiaty lotosu wyrażają jej fascynującą, odnawiającą życie siłę.

Złoty wisiorek z Minet el-Beidy, portu Ugarit, z ok. 1350 r. przed Chr. Frontalny widok nagiej, stojącej na lewie bogini z fryzurą Hathor, ozdobami na szyi, ramionach i w pasie. Z tyłu na wysokości talii

krzyżują się dwa węże. W każdej ręce bogini trzyma gazelę. Otaczające ją kropki oznaczają zapewne gwiazdy.

Do zaprzęgu faraona przyrównam cię, przyjaciółko moja. Śliczne są lica twe wśród wisiorków, szyja twa wśród koralu. Wisiorki zrobimy ci złote z kuleczkami ze srebra. (**Pnp 1,9-11**)

Kompozycja przedstawia bitwę pod Kadesz ze świątyni grobowej Ramzesa w zachodnich Tebach, ok. 1250 roku przed Chr. W zaprzęgu faraona zawsze znajdowały się ogiery. Istnieje jednak świadectwo innej sytuacji. Stela ku czci egipskiego oficera z ok. 1450 r. przed Chr. opowiada, jak w trakcie bitwy pod Kadesz wrogowie wpędzili klacz w środek

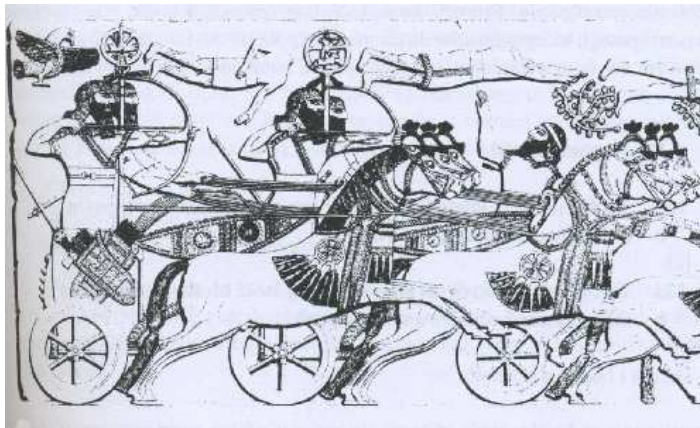
egipskiego wojska, aby w ten sposób wywołać zamieszanie wśród zaprzęgów bojowych faraona.

Emaliowana maska z Tell el-Rimah; płn.-zach. Irak, XIII w. przed Chr. Twarz kobiety z ozdobami na czole i szyi, z długimi wisiorkami w uszach.

Rzeźba w drewnie z Gurob w środkowym Egipcie, ok. 1300 r. przed Chr. Wizerunek bogini Hathor. Bogato zdobiona szyja nadaje jej dumną postawę.

Alabastrowy relief Aszurnasirpala II z Nimrodu, ok. 850 r. przed Chr. Dwa asyryjskie wozy bojowe, każdy zaprzężony w trzy konie. Na końskich szyjach naszyjniki z okrągłych paciorków. Na sztandarze w pierwszym rzędzie znajduje się

wizerunek wojowniczego boga burzy Adada na byku, na drugim jego znak – piorun – pomiędzy dwoma bykami rozbiegającymi się w przeciwne strony.

Wszystkie ilustracje zostały zaczerpnięte z: Othmar Keel, *Pieśń nad pieśniami. Biblijna pieśń o miłości*, Poznań 1997.

¹ Othmar Keel, *Pieśń nad pieśniami. Biblijna pieśń o miłości*, Poznań 1997, s. 40.

² O. Keel, *Pieśń nad pieśniami*, s. 40-41.

³ Yitschak Sefati, *Love Songs in Sumerian Literature: Critical Edition of the Dumuzi-Inanna Songs*, tłum. z angielskiego Anna Kot, Ramat Gan 1998, s. 129-130.

⁴ Michael Fox, *The Song of Songs and the Ancient Egyptian Love Songs*, Madison 1985, tłum. z angielskiego Anna Kot, s. 32.

⁵ Y. Sefati, *Love Songs in Sumerian Literature*, tłum. z angielskiego Anna Kot, s. 283.

⁶ M. Fox, *The Song of Songs and the Ancient Egyptian Love Songs*, Madison 1985, tłum. z angielskiego Anna Kot, s. 55.